

Yakınıımızdaki Uzak Şehir: Kastamonu

Ilgaz'dan Kastamonu'ya

Ilıman bir kış günüydü. Sabah erkenden Ankara'dan yola çıkıp Çankırı üzerinden Ilgaz'a ulaşmamız öğle vaktini buldu.

Ilgaz'a yaklaştıkça, gözümüzün önünden hızla geçen kurak kış manzarası yerini tepeleri kar beyazı ormanlarla kaplı Karadeniz yeşiline bıraktı. İç Anadolu'nun bozkırından, çıplak tepelerinden uzaklaşmış, yükseklerle çıktıkça bir anda sislerle kaplı orman denizinin içinde bulmuştuk kendimizi.

Milli Park'ın kapısından içeri girip deniz seviyesinden 1800 metre yüksekteki Ilgaz'a çıkmak için ak yaşmaklı yeşil çam ağaçları arasında bir kuğu gibi ilerleyerek soluğu Ankara Üniversitesi'nin tesislerinde aldık.

Aracımızdan inip ayaklarımızı yere – daha doğrusu kara- bastıktan sonra, üniversitenin kayak merkezinde bir süre dinlenip öğle yemeği yedik.

İçimizden kaymayı bilenler, teleferikle çıktıkları kayak pistinin zirvesinden sağa sola zigzaglar çizerek keyifle kayıp, sonra yeniden soluğu zirvede alıyor; bilmeyenler ise kiraladıkları kayak takımları ile ayakta kalmaya, ara sıra da düşe kalka kaymaya çalışıyordu.

Akşamüzeri zirvedeki kafe kapanıp teleferik hizmeti sona erdiğinde biz de toparlanıp gece konaklayacağımız Kastamonu'ya doğru yola çıktık. Hava da zaten iyice soğumaya başlamıştı.

Kastamonu'daki misafirhanemize geldiğimizde hava iyice kararmış, tüm Anadolu kentlerinde olduğu gibi burada da herkes çoktan evlerine çekilmişti.

Münire Sultan'da Akşam Yemeği: Lezzetli Yemekler, Keyifli Sohbetler

Odalarımıza yerleştikten sonra hemen kabul salonunda toplanıp önceden yer ayırtığımız Münire Sultan Sofrası'nın yolunu tuttuk. Lokanta, Münire Sultan Medresesi'nin içinde, yöresel yemekler sunan tipik bir Anadolu lokantasıydı. Lokantanın sahibi Yavuz Bey bizi lokanta girişinde güleryüzle karşılayıp üst kattaki masamıza buyur etti. Dar, ahşap merdivenlerden çıkıp, ince uzun masamıza yerleştik. Yavuz Bey "hoş geldiniz" diyerek hepimizin halını hatırını sordu. Sonra birbiri ardı sıra yöre yemekleri geldi. Yavuz Bey ara sıra masamıza uğrayıp yemekler hakkında bilgi veriyor, yemeklerle ve Kastamonu'yla ilgili sorularımızı yanıtlıyordu. Hoş sohbet biriydi. Bir anlamda geleneksel Anadolu esnafının Kastamonu'daki temsilcisiydi.

Önce herkese az Ecevit çorbası geldi. İçinde kırık Tosya pirincinin olduğu süzme yoğurttan yapılan lezzetli bir çorbaydı. Ilgaz soğğunun üzerine iyi geldi, içimiz ısındı.

Yavuz Beye çorbanın adının –nur içinde yatsın- Bülent Ecevit ile bir ilgisi var mı?" diye sorduk, gülümsedi, "hayır, yok," dedi. Çorbanın adı bu yakınlardaki Ecevit Köyünden geliyormuş. Daha çok orada yapılmış, sonraları tüm Kastamonu'da bilinir, tanınır olmuş.

İnebolu'dan gelirken Küre dağlarına yaslanmış köylerden birinin adınımış Ecevit. Bir de adını yöreden alan bir han varmış burada: Ecevit Hanı. İnebolu'dan cephaneye nakledilirken konaklama yeriymiş. Atatürk, 1925'te şapka devrimi dolayısıyla geldiği Kastamonu'da Ecevit Hanı'na da uğramış. Burada kendisine Ecevit çorbası ikram edilmiş. Yıllar sonra Kastamonu Valiliği bu hanı restore etmiş. Tarihi han, bugüne değin birçok devlet adamını, şair ve yazarı

ağırlamış. Konuklarından biri de Bülent Ecevit'in babası Ahmet Fahri Ecevit'miş. Soyadı kanunu çıkınca yurt yuva tuttuğu yere, yöreye bağlılığın güzel bir örneği olarak "Ecevit" soyadını almış. Kendisi, Cumhuriyet'in ilk akademisyenlerindedir. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde adli tıp profesörlüğü, 1943-50 yılları arasında Kastamonu milletvekilliği yapmıştır. Nur içinde yatsın.

Keyifli bir sofraya sohbetinde lafı açıyor, nerden nereye...

Çorbanın ardından ortaya bakır sahanda banduma ve yine bakır sahanda yaprak sarması geldi. Biz sormadan Yavuz Bey sözü aldı: "Efendim," dedi, "Kastamonu'ya gelip de banduma yemeden gitmek olmaz. Aslında 'bandırma', ama buralarda 'banduma' deniliyor. Esasen hindi eti kullanılır, ama tavuk eti de olur. Bandırmalık yufkalar rulo yapıp kesilir, ardından haşlanmış hindi veya tavuk suyuna 'bandırılır', servis tabağına serilir ve üzerine tereyağı gezdirilir. Daha sonra rulo yufkaların arasına arzuya göre cevizle birlikte haşlanmış et konulur, afiyetle yenilir." Kısacası bir tür etli ekmek. Yalnız ağır ve hazmı zor. Ama olsun, ayda yılda bir geldiğimiz Kastamonu'da bir akşam yemeği yiyeceğiz ve sofrada banduma olmayacak, olacak şey mi bu? Atın ölümü arpadan olsun!

Banduma ve yaprak sarmasını yedikten sonra "sırada ne var?" demeye kalmadı ortaya 'tirit' geldi. Bu da sonuçta bir tür etli ekmek. Kuşbaşı et, et suyuna bandırılmış kızarmış köy ekmeği veya bayat et ve yine tereyağı.

Gerçi o sırada ince sazdan nağmeler çalıyordu plakta ama ortaya tirit gelince Kastamonu'nun o meşhur türküsü "tiridine bandım"ı hafiften terennüm etmekten kendimi alamadım. Gel de şimdi Zehra Bilir'in o kendine özgü sesinden bu eğlenceli türküyü dinleme:

"Sabahleyin erken çifte giderken amman amman
Öküzüm torbadan düşmüş gördün mü amanini yandım

Amanini amanini amanini yandım
Tiridine tiridine tiridine bandım
Bedava mı sandın para vidim aldım

Manda yuva yapmış söğüt dalına amman amman
Yavrusunu sinek kapmış gördün mü amanini yandım

Amanini amanini amanini yandım
Tiridine tiridine tiridine bandım
Bedava mı sandın para vidim aldım"

Bir de "sade suya tirit" var. Ekmek bu kez et suyuna değil de sade suya bandırılıyor. Deyim olarak da çok yaygın bir kullanım alanı var "sade suya tirit"ın. İçi boş, gösterişli söz ve eylemler için küçümseyici anlamda kullanılır. Demek ki bazı söz ve eylemlerin değeri, niteliği mutfaktan örnekler verilince daha kolay anlaşılıyor!

Tüm bu yediklerimizin üzerine çay ya da kahveden başka bir şey bekleyecek durumda değildik hiçbirimiz. Yavuz Bey, "tatlılarınız..." diyecek oldu, koro halinde "artık bir dahaki sefere" diyerek kibarca taarruzu savuşturduk.

Çaylarımızı, kahvelerimizi afiyetle içtikten sonra hesabı ödeyip leziz yemeklerden ve yakın ilgisinden dolayı Yavuz Beye çok teşekkür ederek Münire Sultan'dan ayrıldık.

Misafirhaneye döndüğümüzde hepimiz neredeyse kum gibi çökmüştük. Yarın kahvaltı için saat 8.30'da kahvaltı salonunda toplanalım dediysem de bunun mümkün olmadığını hepimiz biliyorduk...

Yarın kahvaltıdan sonra rehber eşliğinde yakınımızdaki uzak şehir Kastamonu'yu gezecektik. Rehberimiz Nagihan Hanım tam vaktinde saat 09.15'de misafirhanemize geldi.

Dün akşamki akşam yemeğinin üzerine sabah grubu toplayıp geziye başlamak kolay olmadı, saat 10.00’u buldu. Bu arada rehberimiz Nagihan Hanımla sohbet ettik. Selçuk Üniversitesinin rehberlik bölümünü bitirmiş. İl Turizm Müdürlüğünde profesyonel rehber olarak görev yapıyor. Kendisi Kastamonulu.

İki Ayağımız Bir Pabuçta Kastamonu Şehir Gezisi: “Kısa Tur”

Nagihan Hanım, isteğimiz üzerine yarım günlük bir şehir gezisi programı yapmış. Çoğumuzun ilk kez geldiği Kastamonu’yu Kastamonulu rehberimiz eşliğinde gezmek için yalnızca yarım günümüz, yani üç-beş saatimiz var. Her gezide olduğu gibi bu gezide de iki ayağımız bir pabuca girecek.

Rehberimiz önde biz arkada aracımıza binip şehir gezisi için yola koyulduk. Kastamonu, Eskişehir gibi içinden nehir geçen güzel şehirlerimizden biri. Şehri ikiye bölen Karaçomak çayı boyunca bir süre gittikten sonra şehir merkezine ulaştık. Karaçomak çayı, birkaç çay ve dereyi de bünyesine katarak Taşköprü’ye ulaşır, Gökırmak olur. Kastamonu’yu ikiye bölen çay artık Kızılırmak’ın büyük kollarından biridir. Buradan da mevsimine göre kimi zaman sakın, kimi zaman coşkun, kıvrıla kıvrıla akarak Karadeniz’e dökülür.

Rehberimiz ilkin bizi Kastamonu’da pek çok örneği bulunan sivil mimarlık ürünü konaklardan birine götürdü. El sanatları teşhir ve satış merkezi olarak ziyaretçilerine hizmet veren üç katlı konak, Kastamonu’daki konak yaşamı hakkında bizlere epeyce ışık tuttu. Konağın kapısı hemen dışarıya “hayat” a ya da caddeye açılan birinci katı gündelik yaşamla iç içe olan katıdır. Bir anlamda giriş katı, gelen gidene açık bir kamu alanı gibidir. Ahşap merdivenlerle çıkılan ikinci kat aile bireylerinin ortak hayatlarının mekânıdır. Oturma odaları, gelin odası, aile bireylerinin yatak odaları hep bu kattadır. En üst kat ise yatılı misafirlere ayrılmıştır. Bu katta misafirlerin rahat etmeleri için her türlü düzenleme yapılmıştır.

Kastamonu Valiliğince yayımlanan il tanıtım kitapçığındaki bilgilere göre Kastamonu kent merkezinde 534 adet taşınmaz kültür varlığı bulunmakta ve bu kültür varlıklarından 400 adedi yaklaşık 150 yıllık sivil mimarlık örneği. Kastamonu’nun öteden beri önemli bir idari merkez konumunda olması dolayısıyla kentte çok çeşitli dönem ve kültürlerle ait sivil mimarlık örneklerine rastlamak mümkün. Özellikle günümüze kadar gelmiş ve başarılı onarım ve restorasyon çalışmaları sonucunda kentin kültürel zenginliği arasına katılmış konakların neredeyse her biri farklı bir ön cephe mimarisine sahip. Kent merkezindeki konaklardan en çok bilinenleri arasında şimdilerde etnografya müzesi olarak kullanılan Liva Paşa Konağı, Kırk Odalı Konağı, Yeşil Konak, Kuleli Konak, 75. Yıl Cumhuriyet Evi, Saylav (75. Yıl) Sokağındaki konaklar, İsmail Bey Külliyesinin arkasındaki konaklar, Akmesic Mahallesindeki Sarı Konak sayılabilir.

1925’te şapka ve kıyafet devrimi başlangıcında Kastamonu’yu ziyaretinde Atatürk bu konaklardan birinde, Osmanlı Konağında bir hafta süreyle konaklamış. Üç katlı Konak, 1922’de Kastamonu Belediye binası olarak yapılmış. Şimdilerde turistik otel olarak kullanılıyor.

Kastamonu’da sivil mimarlık ürünü tarihi ev ve konakların “olabildiğince” korunmuş olmasının gerisinde Kastamonu Valiliğince 1998 yılında başlatılan Kastamonu’yu Koruma Projesi var. Bu proje kapsamında, daha önce tescil edilen ev ve konakların bir bölümü satın alınarak restore edildi. Daha sonra da amaca uygun olarak kullanılması sağlandı. Örneğin eski Türk Ocağı binası bu kapsamda restore edilerek Kastamonu Kültür Merkezine dönüştürüldü. Osmanlı Konağı Turizm Danışma Merkezi oldu. Sepetçioğlu Konağını Eğitim Gönüllüleri Vakfı kullanıyor. Saylav Mahallesindeki konaklar restore edilerek, sokak, Cumhuriyetimizin 75. yılı anısına 75. Yıl Sokağı olarak açık hava müzesini andırarak şekilde yeniden düzenlendi. Kastamonu’da ev hanımları, zanaatkarlar, öğrenciler, sanatçılar Cebrail Mahalle

Evinde becerilerini geliştirip ürünlerini sergileyebiliyorlar. Ev kadınları taşbaskı ile sofrası bezi, yazma üretiyor, taşbebek yapıyor, tezgahta halı, kilim dokuyor; öğrenciler resim, müzik, satranç kursları görüyor; konserler, müzik dinletileri, söyleşiler, şiir günleri düzenleniyor.

Benzeri bir çalışma yaşadığım şehir Ankara'nın Altındağ'ında Hamamönü'nde yapıldı. Tarihi Karacabey Hamamının karşısındaki sivil mimarlık ürünü evler, konaklar tek tek elden geçirildi, kullanıma açıldı. Burada da canlı bir kültürel ortam oluştu. Hamamönü'nde birbiri ardına açılan kafeler, pastaneler, bu tarihi mekânın hemen yanındaki Hacettepe Üniversitesi öğrencilerinin uğrak yerine dönüştü. Altındağ Belediyesi öncülüğünde şiir akşamları düzenlenmekte. Ramazan akşamlarında Hamamönü, çeşitli söyleşi ve konserlere ev sahipliği yapmakta.

İki ayağımız bir pabuçta ya, yarım günlük gezide her şeyi ayrıntısıyla görüp incelemek mümkün olmuyor. Bolca dijital fotoğraf çekiyoruz, daha sonra anımsar, inceleriz diye. Tam "mekânın ruhu"na nüfuz edeceğimiz sırada rehberimiz "toplunun, gidiyoruz" diyor... Biz de komuta uyup mecbur gidiyoruz.

Bir sonraki durağımız Etnografya Müzesi. Müze olarak kullanılan Liva Paşa Konağı da sivil mimarlık ürünü. Restore edildikten sonra Etnografya Müzesi olarak kullanıma sunulmuş. Konak, 1997'den beri Etnografya Müzesi olarak kullanılıyor. Buraya gelmeden önce gezdiğimiz konak üç katlıydı, Liva Paşa konağı bodrum katıyla birlikte dört katlı. Konak, 1879-1881 yılları arasında Kastamonu'nun Askerlik Şubesi Başkanı Mir Liva Sadık Paşa tarafından haremlik ve selamlık olarak yaptırılmış. Müze, yapının konak olarak kullanıldığı dönemlerdeki gündelik hayatın, aile yaşantısının özellikleri de göz önünde bulundurularak tasarlanıp ziyaretçilerin hizmetine açılmış. Bodrum katında mutfak ve hamam kısmı yer almakta. Zemin katta çeşitli dönemlere ait Kastamonu fotoğrafları, gündelik hayata dair giysiler, aksesuarlar, kullanılan araç-gereçler sergilenmekte. Konak hayatında kışlık kat olarak kullanılan orta katta çeşitli el sanatları sergilenmekte. Burada sergilenen ahşap el oymacılığı ürünü eserler, taş baskı ürünleri, bakırcıların nefeslerini körük yapıp dövdükleri kap kacak, maşrapalar, ibrikler, güğümler gerçekten görülmeye değer. Bu katta ayrıca dokumacılık, semer ve koşum takımcılığı, kunduracılık, urgancılık ürünü eserler de sergilenmekte. Yazlık kat olarak kullanılan üst katta ise konaktaki aile içi gündelik hayata dair ürünler sergilenmekte. Gelin odası, oturma odaları, misafir odası, kabul odası (baş oda) cansız mankenler eşliğinde döneme özgü el sanatı ürünleriyle canlandırılmakta. Liva Paşa Konağı, 22 odası, 6 salonu, çift taraflı zarif merdivenleriyle Osmanlı'nın son döneminde Anadolu'da ileri gelen nüfuzlu ailelerin yaşam tarzına ışık tutmakta.

Artık konakların eski zamanlara dair ışıklar altındaki loş odalarına veda edip açık alanlara, meydanlara çıkma zamanı. Zaten birazdan rehberimiz yine "toplunun, gidiyoruz" diyecek; iyisi mi o demeden biz toparlanıp aracımızdaki yerlerimizi alalım.

Bir sonraki durağımız Nasrullah Camii ve meydanı. Nasrullah Camii ve şadırvanı, hemen yanı başındaki kargir köprü, sonradan eklenen medresesi ve çevresini kapsayan meydanı ile birlikte Kastamonu'nun simge mekânlarından birisi. Cami, köprü ve içinde su havuzları olan şadırvanıyla birlikte II. Beyazıt devrinde, dönemin kadısı Kadı Nasrullah tarafından 1506 yılında yaptırılmış. Nasrullah Camii şadırvanı çevresinde gezinip havuzun ortasındaki çeşmeden havuza dökülen suyun şırıltısını dinlerken Ahmet Hamdi Tanpınar'ın o ünlü şiiri "Bursa'da Zaman"ın güzelim dizeleri dudaklarımdan dökülüp şadırvandaki su sesine karışıyordu usulca: "....."

Kitaplarda yazdığımı, rehberimizin de söylediğine göre halk arasında ağızdan ağıza dolaşan bir söylence varmış: Derler ki Nasrullah Camii şadırvanından bir kez su içen kişi ömründe ya yedi kez Kastamonu'yu ziyaret edecek ya da Kastamonu'ya yerleşecek demektir. Söylenceyi dinledikten sonra şadırvanlı kubbe altına yönelip kulpu zincirle şadırvana bağlı bakır taslardan birini su ile doldurup içtim!

Edebiyatçı ve gezgin Nahit Sırrı Örik (Sultan Hamit Düşerken adlı romanın yazarı. Roman, Abdülhamit Düşerken adıyla sinemaya aktarılmış ve ilgiyle izlenmişti.) 1941 yılı mayısında Kastamonu’ya yaptığı bir gezi sonrasında yazdığı “Kayseri, Kırşehir, Kastamonu” (1. Baskı 1955, Kanaat Kitabevi, İstanbul) adlı seyahatnamesinde Nasrullah Camii ile ilgili şu –alaycı- satırları yazmış: “Bu Nasrullah sadece bir kadı ismi... Fakat bu büyük camii, camie vakıf olarak da arkasındaki büyük hanı yaptırmaya parası, bolluk zamanlarında olsa da, bilmem ki nasıl yetmiş?”

Derenin öte yakasından camiye erişimi sağlayan köprünün üzerindeyken rehberimiz köprünün cami tarafına yakın yerdeki girişine konulmuş taştan yapılmış, bel hizasında, içi oyuk iki direği gösterip bu direklerin ne olabileceği hakkındaki tahminlerimizi sordu. Bilemedik. İçimizden bazıları “modern zamanlar”a özgü tahminlerde bulundu: “Araçların köprüden geçişini önlemek için belediye tarafından konulmuş bariyerler olsa gerek”. Rehberimiz bu yanıtla güldü. O gülünce biz de güldük. Bunun üzerine bir diğer arkadaşımız, önceki tahmini “revize etti”: “Eskiden develerin geçişini engellemek veya develerin buraya bağlanmasını sağlamak için konulmuş olmalı”. Rehberimiz buna da güldü. Sonra sözü alıp merakımızı giderdi: “Bunlar sadaka için. Caminin yapımı sırasında düşünülmüş. Sadaka niyetine bu gözlere para veya ayni yardım malzemesi konuluyor, ihtiyaç sahipleri de gelip buradan ihtiyacı olan şeyleri alıyor. Ne veren biliniyor, ne alan görünüyor. Kullanıldığı dönemlerde ihtiyacı olmayıp da buradan bir şey alana rastlanmamış.”

Nasrullah Camii ve çevresini gezdikten sonra cami avlusundaki güvercinlere yem atıp hemen yakınlardaki medreseleri gezdik.

Bir gün önce akşam yemeği yediğimiz lokantanın da içinde bulunduğu Münire Medresesi, Nasrullah Camiinin hemen arkasındaydı. Dün gece medresenin içini görme fırsatımız olmamıştı. Şimdi gündüz gözüyle gezip görelim istedik. Günümüzde el sanatları çarşısı olarak kullanılan medrese, 1746’da Reisülküttap (divan baş kâtibi) Hacı Mustafa Efendi tarafından yaptırılmış. Medrese içindeki dükkânlarda çoğu ahşap ve dokuma üzerine yöreye özgü pek çok el sanatı ürünü bulmak mümkün. Kastamonu konaklarının gece lambası tarzında yapılmış ahşap maketleri oldukça ilgi çekiyor. El sanatı ürünlerinin yanı sıra yine yöreye özgü şifalı bitkiler, sepet sepet sergilenen mutfak ürünleri her yerde olduğu gibi burada da merak uyandırıyor.

Münire Medresesi gibi birbirine yakın başka medreseler de var. Oralarda da benzer şekilde el sanatları sergileniyor. Bu medreselerde yeterince alışveriş yaptıktan sonra rehberimiz bizi Kurşunlu Hana götürdü.

Kurşunlu Han bundan 550 yıl önce, Candaroğulları Beyliği’nin son hükümdarı Kemalettin Bey tarafından yaptırılmış. Aslına uygun olarak restore edilip “Kurşunlu Han Otel” adıyla turizme kazandırılmış. Eskiden atlılar hanının ana kapısından içeri girdikten sonra selam verip atlarının yularını duvardaki kancalara bağladıktan sonra “boş yer var mı” diye sorarlarmış. Hanın ana kapısından içeri girince bir an için kendimi atını duvardaki kancaya bağlamış bir yolcu gibi hissettim. Yolcuların atlarını bağladıkları kanca delikleri restorasyonda aynen korunmuş. Hanın içindeki hava eskiyi andırıyor. İki katlı hanın orta yerindeki avlunun üstü açık. Üst katın dört bir yanı aslına uygun olarak restore edilip otel odasına dönüştürülmüş. Benzer bir yaklaşım Kapadokya’da kayalara oyulmuş otantik kaya otellerinde de görülebilir. İçinde bulunulan mekânın geçmişteki havasını hissetmek, geçmiş zamanları ve geçmişte yaşanmış hayatları anlamak için bu tür tarihi mekânlarda vakit geçirmek eşsiz bir fırsat.

Üniversiteye gidene kadar hep Kayseri’de yaşadım. Öğrenciyken yazları turist gezdirirdim. O yıllarda çok han, kervansaray gördüm. Sultan Hanı, Sarı Han, Koca Mustafa Paşa Karvansarayı, Vezir hanı... Faruk Nafiz Çamlıbel Ankara’dan benim de mezunu olduğum Kayseri Lisesine gelirken yol boyunca gördüğü hanları, hancıları anlatır. Şimdi birer eski zaman hikâyesine dönüşen dizeler hâlâ hatırımdadır:

“ .....

Rehberimiz yine iki ayağımızı bir pabuca sokup “bu kadar tarih yeter, biraz da yakın geçmişe bakalım” diyerek bizleri apar topar Hükümet Meydanına getirdi.

Meydan, Anadolu kentlerine özgü, oldukça güzel düzenlenmiş. Meydanın tam karşısında Hükümet Konağı var. Daha önce Kayseri’de, Sivas’ta gördüğüm, Cumhuriyet öncesi kamu yapılarının tipik bir örneği. Hükümet Konağı, 1902 yılında Mimar Vedat Tek tarafından yapılmış. Benzer dönemde yapılmış diğer anıtsal kamu binaları gibi Kastamonu’daki Hükümet Konağı da doğu-batı sentezi bir üslupla yapılmış, göze hoş gelen yapılardan birisi. Yapıldığı yıldan beri hep Hükümet Konağı olarak kullanılmış.

Hükümet Konağının hemen önündeki Şehit Şerife Bacı Anıtı kent meydanına eşsiz bir değer katmış. Hükümet Konağı ile birlikte bu anlamlı anıt tam bir uyum içerisinde kentin simgesi olmuş. Yeşilliklerle bezeli çevre düzenlemesi meydana ayrı bir güzellik katmış.

Her birimiz ellerimizde avuç içi kadar dijital fotoğraf makinalarıyla meydana dağılmış fotoğraf çekiyorduk ki rehberimiz bir el işaretiyle bizleri yanına çağırdı. “Tamam, iki ayağımız bir pabuçta; ama daha yeni geldik, şöyle doya doya meydanın fotoğrafını çekelim, anıtın etrafında dolaşip anlamaya çalışalım” diyecektik ki rehberimiz ne düşündüğümüzü anlamış gibi “Hayır, hayır,” dedi, “bu kez ‘toparlanın gidiyoruz’ demek için çağırmadım, Şehit Şerife Bacı’nın burada ağızdan ağza anlatılan hikâyesini sizlerle paylaşmak için çağırdım.” O yıl (1921’i 1922’ye bağlayan yıl) kış çok sert geçmiş. Kurtuluş Savaşının en zor günleri. O dondurucu soğukta İnebolu’dan Kastamonu’ya, oradan da Ankara’ya kağnılarla sürekli cephaneye taşınmakta. Cephaneye taşıyanlar arasında Şerife Bacı da var. Şerife Bacı, yoğun tipi altında, taşıdığı cephanesiyle birlikte Kışlaönü’ne kadar gelebilmiş. Bilinçle, canı pahasına taşıdığı cephanesini askerlere teslim etmeye çok az bir mesafe kala Şerife Bacı günlerdir iliklerine dek işleyen tipiye, ayaza dayanamayıp donarak şehit olur. Askerler, Şerife Bacı’nın kağnısına ulaştıklarında onu ne yazık ki donmuş vaziyette bulurlar. Şerife Bacı, cephaneye bir zarar gelmesin diye cephaneyi sıkıca sarıp sarmalamıştır. Askerler cephaneyi kağnıdan alırlar. Sonra buz kesmiş bir yorgana rastlarlar. Yorganı kaldırdıklarında altında Şerife Bacı’nın kundağa sarılı bebeğiyle karşılaşır. Bebek ağlıyordur. Şerife Bacı, biricik geleceği olan bebeği ve taşıdığı kutsal emanet uğruna şehit olmuştur.

Rehberimizden Şerife Bacı’nın hikâyesini dinledikten sonra bu güzel ve anlamlı anıtı daha bir dikkatle inceledik.

Anadolu’da milli mücadele yolunda ilk kadın mitingi 10 Aralık 1919’da Kastamonu’da yapılmış.

Şehit Şerife Bacı’nın hikâyesi, Anadolu’daki ilk kadınlar mitingi bilgiyle birleşince milli mücadelede Kastamonu’nun rolü çok daha iyi anlaşılıyor. Kurtuluş Savaşı zaferle sonuçlanıp Cumhuriyet ilan edildikten sonra 9 Nisan 1924 tarihinde T.B.M.M. ilk ve tek olarak bir ilçeye, İnebolu’ya beyaz şeritli istiklal madalyası ve beratı verilir.

Atatürk, savaşın en zor anlarında, 1921’de söylediği, “Gözüm cephede, kulağım İnebolu’da” sözünü elbette unutmamıştır.

Meydanda laf lafi açtı, epeyce oyalandık. Yine iki ayağımız bir pabuçta. Hükümet Konağının hemen altındaki Kent Tarihi Müzesini ve Etnografya Müzesine komşu Arkeoloji Müzesini gezmeyi bir başka bahara bırakıp Mimar Vedat Tek Kültür ve Sanat Merkezinin yolunu tuttuk.

2008 yılında Valilik tarafından tasarlanıp yaptırılan bu güzel merkez modern bir açık hava müzesini andırıyor. İçerisinde Cumhuriyet Evi, Türkiye’de bir ilk olan Şapka ve Dantel Müzesi, Atatürk Sergi Salonu, Bebek Evi ve Resim Galerisi bulunmaktadır.

Yakın geçmişe ve Kastamonu'nun kültür ve sanat değerlerine yenilikçi bir bakışın ürünü bu merkez, gerek iç ve dış mekân tasarımı gerekse zengin içeriği ile gezilip görülmeyi fazlasıyla hak ediyor.

Atatürk'ün 1925'te şapka ve kıyafet devrimini Kastamonu'da başlattığı göz önüne alınırsa, Türkiye'de bir ilk olan şapka müzesi için buradan daha anlamlı bir yer bulunamazdı. Değişik dönemlerin alışkanlık ve beğenilerini yansıtan şapkaları bir arada görmek gerçekten sürpriz oldu benim için.

Kültür ve sanat merkezine kentteki Hükümet Konağının da mimarı olan Mimar Vedat Tek'in (1873-1942) adının verilmesi çok yerinde bir değerlilik örneği. Mimar Kemalettin ile birlikte Mimar Vedat Tek, Cumhuriyet öncesinde yetişip Cumhuriyet'in değerlerine değer katan yapıtlarıyla ulusal mimarlık akımının öncüleri olmuşlardır. Örneğin, Şu anda Cumhuriyet Müzesi olarak kullanılan II. TBMM binası, Atatürk'ün isteği üzerine Mimar Vedat Tek tarafından yapılmıştır. 1923'te yapılan bina, ilkin Cumhuriyet Halk Fırkasının toplantı salonu olarak düşünülmüş, ancak 1924-1960 yılları arasında II. TBMM binası olarak kullanılmıştır.

Kültür ve sanat merkezini ziyaretimizin son durağı resim galerisiydi. Burada geçmişten günümüze Kastamonu fotoğraflarının yanı sıra dört mevsim Kastamonu ve çevresini gösteren fotoğraflar görülmeye değerdi. Özellikle dört mevsim Kastamonu fotoğrafları bizlerde hemen o anda Cide'yi, Abana'yı, İnebolu'nu, Taşköprü'yü, Ilgaz'ı gezme isteği uyandırdı.

Galeri salonunda Mimar Vedat Tek için özel bir bölüm oluşturulmuş. Burada Mimar Vedat Tek'in Anadolu uygarlıklarının simgesel anlatımlarından esinlenen ve Selçuklu tarzı süsleme sanatlarından da izler taşıyan kübizme özgü incelikli resim ve desen çalışmalarını görmek gerçekten mutluluk vericiydi.

Bu güzel sanat merkezinden ayrıldığımızda vakit öğleyi bir hayli geçmişti. Hepimiz acıkmıştık. Bir an önce öğle yemeğini yiyeceğimiz lokantaya gitmek için sabırsızlanıyorduk.

Öğle yemeğimizi tavsiye üzerine Akçaabat Köfte Lokantasında yedik. Akçaabat köftesi ve piyazı lezzetliydi. Geniş, ferah bir lokantaydı. Kastamonu'da epeyce rağbet görüyormuş. Kastamonu'daki şube müdürümüz bize burasını "Genelde bürokratların takıldığı bir lokanta. Geniş ve ferah olmasından dolayı turların da uğrak yeri" diyerek tavsiye etmişti.

Yemekten sonra üzerimize epeyce bir rahavet çökmüştü. Ayrıca, zamanımız giderek azalıyordu. Geriye bir-iki saatimiz kalmıştı.

Yemek sonrasında rehberimiz önde biz arkada kalenin yolunu tuttuk.

Kastamonu'yu yüksekçe bir yerden seyredilemek için ya kaleye çıkmalı ya da saat kulesine. Biz kaleyi seçtik. Şehre hâkim kayalık bir tepe üzerine kurulan Kastamonu Kalesinden günümüze yalnızca iç kale kalmış.

Kastamonu'da ağızdan ağza anlatılan söylenceyi kaleye çıkarken rehberimiz de anlattı. Değerli halkbilimci Mehmet Önder'in "Efsaneleri-Destânları-Hikâyeleriyle Şehirden Şehire Anadolu" (İş Bankası Kültür Yayınları, 1995) adlı güzel bir kitabı vardır. Yazarın vaktiyle Ankara Radyosunda yayımlanan "Şehirden Şehire" adlı sohbet programının çözümlerinden oluşan bu kitabı seyahat çantamdan hiç eksik etmem. Rehberimizin anlattığı söylenceyi bir de bu kitaptan okudum. Söylence özetle şöyle: Zamanın behrinde, bir Türk beyi, kendisi gibi yiğitlerle birlikte atlayıp atına sarp kayalar üzerine kurulu kalenin kapısına dayanmış. Kaleyi günlerce kuşatma altında tutmuşlar ama, Bizans tekfurunun savunduğu kaleyi bir türlü ele geçirememişler. Bey, çaresizce, gerisin geri eli boş dönmeye hazırlanırken çadırına bir ziyaretçi kadın gelir. Kadın, kaleyi savunan Bizans tekfurunun güzel kızı Moni'nin dadısı olduğunu söyler. Bey'e "Moni, kuşatma sırasında seni gördü, yiğitliğine, korkusuzluğuna hayran oldu. Sana sırlıklam âşık oldu. Beni gizlice sana gönderip, kalenin anahtarlarını sana vermemi istedi. Al bu anahtarları, bu geceden tezi yok aç kapıları, gir kaleye, kurtar Moni'yi." Türk beyi, anahtarları alıp, beraberindeki yiğitlerle birlikte kale kapısından içeri girip kaleyi

ele geçirir. Bu sırada Bizans tekfuru kızının kendisine ihanet ettiğini öğrenir. Çılgına dönen tekfur, kızını kalenin burçlarından aşağı atar. Moni, paramparça olur. Durumu öğrenen bey, esir aldığı tekfura haykırır: “Kastın ne idi Moni’ye?” Derler ki tekfurun ağzından çıkan bu “kastın ne idi Moni’ye” sözü önce “Kastamoniye”, sonra da “Kastamonu” olup günümüze dek ağızdan ağza söylenegelmiş.

Söylencelerin en güzel yanı, çocukken dinlediğimiz masallar gibi, ne zaman anlatılsa dinlemeye hazır oluşumuzdur. Yoksa, kimse, geçmişini çok eskilere dayanan, çeşitli uygarlıkların zaman içinde konup göçtüğü bu kadim şehrin adının kökenini söylencelerde aramaz.

Bugüne değin pek çok uygarlığın uğrak yeri olmuş bu kadim şehre iç kaleden kuşbakışı bakmak oldukça heyecan vericiydi. 1885 yılında, Kastamonu Valisi Abdurrahman Paşa döneminde, İstanbul’dan Sarayburnu’ndan sökülerek getirilip aslına uygun olarak kalenin karşısında bir başka tepeye kurulmuş saat kulesi kentin simgelerinden birisi olarak öylece, yerli yerinde duruyordu. Kale gibi, saat kulesinin de bir söylencesi var: Saatin sesi yüzünden Padişahın gözdelelerinden biri çocuğunu düşürür. Bu nedenle de saat, Kastamonu’ya sürgün edilir!

Söylence bir yana, iyi ki saat kulesi İstanbul’dan alınıp buraya getirilmiş. İstanbul’da saat kulesi mi yok? Gezip görme fırsatımız olmadı ama saat kulesinin çevresine güzel, ferah, seyranlık bir kafe yapılmış. Hem çayımızı kahvenizi içiyor, hem de keyifli sohbetler eşliğinde şehri seyrediyormuşsunuz.

Şehrin düzlüğünden yaklaşık 120 metre yüksekteki kaleden şehre bakarken, gün içerisinde gezdiğimiz hemen her yeri elimizle koymuş gibi buluyoruz: Hükümet Meydanı, ayırt edici bir mimariye sahip olan Hükümet Konağı, Şerife Bacı Heykeli, Nasrullah Camii Meydanı, Saat Kulesi, iç kelenin hemen altında kalan Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi, medreseler, üç katlı, tipik Kastamonu evleri...

Daha önce gezip görmediğim bir şehri, yol uğrağı vermiş bir gezgin olarak, kalenin yükseklerinden keyifle seyredirken gözüm ilerlerdeki tepelerde yeni yeni yükselen binalara takıldı. Yemyeşil tepelerin yüksekine kurulup, şehre tepeden bakan bu binaların, zamanla şehrin içlerine kadar ilerleyip tüm Kastamonu’yu istila edeceğini düşünmekten kendimi alamadım. Diğer Anadolu kentlerinin başına gelenlerin Kastamonu’nun da başına gelmemesi için hiçbir inandırıcı neden yok! Bu yapılar, kentin tarihiyle, coğrafyasıyla, yerleşim özellikleriyle barışık değil ne yazık ki. Şimdilik şehrin uzağında beliren bu tek tip yüksek binalar, bir ordunun fethedeceği yerlere doğru ilerlemesine benziyor!

Anadolu’da şehir meydanlarında, çarşılarda, medrese avlularında şehir hayatının ayrılmaz parçası olan bakkalların, küçük gıda pazarlarının, manifaturacıların, tuhafiyecilerin, kırtasiyecilerin, bakırcıların, kuyumcuların, kasapların, manavların, ekmek fırınlarının arasına 15-20 yıl önce –yine plansız programsız bir biçimde- davetsiz birer misafir gibi “sızan” süpermarketler, hipermarketler bugün artık işlevlerini tamamlayıp yerlerini birer birer AVM dedikleri “alışveriş merkezleri”ne bırakmıyorlar mı?

TOKİKENT’ler de yarın bir gün Kastamonu’nun üç katlı, tipik evlerinin yerlerini almayacak mı? Numunelik bir-iki konağı kent merkezinde bırakıp geri kalan her yeri TOKİKENT’lerle, AVM’lerle doldurmak akıl işi mi?

İç kaleden şehre uzaktan bakarken şehirlerin geçmişlerinin, önü ardı iyice düşünülmeden, kolayca ve hoyratça birer birer silinmesi geleceğe yönelik kaygılarımı daha da artırdı. Buraya gelmeden önce Işık Kansu’nun yayına hazırladığı Geçmiş Silinen Kentler adlı deneme kitabını okumuştum. Kitaptaki denemelerin bir bölümünü, daha önce Cumhuriyet’te yayımlanan aynı adlı yazı dizisinde okumuştum.

Bu denemelerden birisi de Betül Tarımar’ın Kastamonu üzerine yazdığı “Elyazmasından Taş Mektebe” adlı yazısıydı.

Betül Tarımar'ı Kayseri'de bir grup edebiyatçıyla birlikte Eşik dergisini çıkarırken tanıdım. Kastamonu'dan Eşik dergisine gönderdiği şiirleri beğeniyle okurdum.

“Elyazmasından Taş Mektebe” adlı yazısında belirttiği üzere Betül Tarımar Kastamonu'ya 1992'de zorunlu hizmet nedeniyle gelmiş. “Zorunlu hizmet süresi”nce konuğu olduğu kenti sevmiş, benimsemiş. Kastamonu'nun kültür-sanat yaşamına, kent kültürüne katkıda bulunmak istemiş. 14 yıl boyunca yaşadığı kentten ayrılırken geriye eski konaklar, Mimar Vedat Tek'in yaptığı valilik binası, Memleket Kütüphanesi, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün şapka inkılabı günleri, Anadolu'da ilk kez, Nasrullah Meydanında Zekiye Hanım önderliğinde “işgale hayır!” diyen kadınların mitingi, Anadolu'nun ilk lisesi Abdurrahman Paşa Lisesi, köklü basın geleneğini yansıtan gazeteler, mecmualar, mizah dergileri, Şair-bestekâr Leyla Saz, bahtsız şehzade Cem Sultan'ın çocukluğunun geçtiği söylenen konak...kalmış.

Bunlarda kalmasa tarihi eskilere, çok eskilere dayanan Kastamonu'dan ne kalırdı ki geriye?

Betül Tarımar'ın yazısındaki şu son sözleri yalnızca Kastamonu için değil, neredeyse tüm kentlerimiz için yakılan içli bir ağıt değil midir:

“Kentin büyüğü bozulmasın diye çırpınır durur insan. Acı taşar, nehir olur akar. Kentin karanlığına karılır insan, dünden ses veren biri ile karşılaşmak ümidiyle. Ama yine de çıplaktır ahşap binaların arasından göğe doğru başını uzatmış beton binalar.”

Kuşkusuz hiçbir kent bıraktığımız gibi kalmayacak. Değişecek, dönüşecek. Ama bir kentten diğerine gitmenin bir anlamı, bir nedeni olmalı. Yoksa olmamalı mı? Her yer birbirine mi benzemeli; yoksa şehirler, caddeler, sokaklar, meydanlar, alışveriş meydanları, hepsi, evet hepsi birer “tip proje” mi?

Kısacık bir haftasonu olsun, bir kente konuk olmanın, o kentin caddelerinde, sokaklarında dolaşmanın, yemeklerinden yemenin, el emeği göz nuru ürünü el sanatlarından hediyelik alıp götürmenin, ayrılırken kalanlara el sallayıp “hoşça kalın” demenin bir anlamı olmasın mı?..